ବିନ୍ଦୁ ବିମର୍ଶ
Bindu Bimarsha
ISSN NO: 3049-2807(O)
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଙ୍କ, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂଖ୍ୟା ॥ ଏପ୍ରିଲ୍ - ଜୁନ୍ ୨୦୨୬
VOLUME NO: II, ISSUE NO: II ॥ APRIL—JUNE 2026

ମିଥ୍‌ରୁ ବାସ୍ତବତା 'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ' : ଏକ ସମୀକ୍ଷା

ନିଶିକାନ୍ତ ବଳ
ହରିଡ଼ାପାଳ, ଆନନ୍ଦପୁର, କେନ୍ଦୁଝର, ୭୫୮୦୨୦

Date Of Submission: 15–02-2026 **Date Of Publication:** 14-04-2026

ARTICLE NUMBER: BB-II-II-2026-07
ORC ID: 0009-0002-7563-553X
DOI: 10.64647/bb.vol.2.issue.2.2026.7
E-MAIL: nishikantabal8@gmail.com
REVIEW STATUS: Double-Blind Peer Reviewed
LANGUAGE OF THE ARTICLE: Odia
TYPE OF ARTICLE: Review Article

ABSTRACT ॥ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସାର

ପାରମ୍ପରିକ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଉତ୍ତରଆଧୁନିକ ରୀତିରେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିବାରେ ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଜଣେ ସିଦ୍ଧହସ୍ତ କଳାକାର। ତାଙ୍କର କାଳଜୟୀ ସୃଷ୍ଟି 'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ' ନୀଳମାଧବ ମିଥ୍‌ର ଏକ ପ୍ରତୀପିତ ପ୍ରୟୋଗ, ଯେଉଁଠି ଆଦିମ ସରଳତା ଓ ସଭ୍ୟତାର ଚକ୍ରାନ୍ତ ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇଛନ୍ତି। ଧର୍ମ ନାମରେ ଚାଲିଥିବା ରାଜନୀତି ଓ ବ୍ୟବସାୟୀକରଣକୁ କଟାକ୍ଷ କରି ନାଟ୍ୟକାର ଏଥିରେ ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନା ଓ ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ବିଶ୍ୱାସର ବିଜୟ ଗାନ କରିଛନ୍ତି। ଲୋକକଳା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ସଫଳ ସମନ୍ୱୟରେ ରଚିତ ଏହି ନାଟକଟି ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜର ଜଡ଼ବାଦୀ ମୁଖାକୁ ଖୋଲିଦେବା ସହ ପାଠକ ଓ ଦର୍ଶକଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସର ଏକ ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ଦିଏ। ଈଶ୍ୱର ଓ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଆତ୍ମିକ ସମ୍ପର୍କର ପୁନଃସ୍ଥାପନ ହିଁ ଏହି ଆଲୋଚନାର ମୂଳ ପରିସର।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ :
ନାଟ୍ୟକାର, ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ, ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ, ଉତ୍ତରଆଧୁନିକତା, ନୀଳମାଧବ, ପ୍ରତୀପିତ, ପୁରାବୃତ୍ତ, ବିଶ୍ୱାସ, ସଭ୍ୟତା, ବ୍ୟବସାୟୀକରଣ, ମହାକାବ୍ୟିକ, ନବନାଟ୍ୟ, ଜଡ଼ବାଦ, ତନ୍ତ୍ରସାଧନା

ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ନବନାଟ୍ୟ ଧାରାରୁ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ରୀତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ସଫଳ ସେତୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବା ପ୍ରଥିତଯଶା ନାଟ୍ୟକାର ହେଉଛନ୍ତି **ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ।** ତାଙ୍କ ନାଟ୍ୟ-ଯାତ୍ରା ପାରମ୍ପରିକ ଶୈଳୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ପରୀକ୍ଷାଧର୍ମୀ, ମୁକ୍ତଧାରା ଏବଂ ଲୋକ-ଉପାଦାନର ସମନ୍ୱୟରେ ମହାକାବ୍ୟିକ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ। ସେ ନାଟକରେ କେବଳ ପରୀକ୍ଷାନିରୀକ୍ଷା କରିନାହାନ୍ତି, ବରଂ ଦର୍ଶକଙ୍କ ରୁଚି ଓ ବାସ୍ତବତାକୁ ଆଧାର କରି ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସଫଳ ପ୍ରୟୋଗ କରିଛନ୍ତି। ଯେଉଁଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ଆଜି ବି ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାସଙ୍ଗିକ।

'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ' ନାଟକଟି ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ଶୈଳୀରେ ରଚିତ। ରାଉରକେଲାର ଲୋକନାଟକ ମହୋତ୍ସବରେ ପ୍ରଥମେ **'୧୯୯୫'** ମସିହାରେ ଅଭିନୀତ ହୋଇ ଶ୍ରେଷ୍ଠକୃତି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ **'୧୯୯୭'**ରେ **ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ** ଦ୍ୱାରା ପୁସ୍ତକ ଆକାର ନେଇଛି। ନାଟକଟିର ମୁଖ୍ୟସ୍ୱର ହେଉଛି ଈଶ୍ୱରଙ୍କଠାରେ ମଣିଷର ପୁନଃ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ । ଆଧୁନିକ ସାହିତ୍ୟରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ସ୍ଥାନ ନଥିଲା। ଆଧୁନିକତାର ଜଡ଼ବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱ, ଇନ୍ଦ୍ରିୟ ସମସ୍ତ ଅନୁଭୂତିର ଆଧାରବୋଲି ଦୃଢ଼ତାର ସହ କହିଥିଲା, ଏହି ଜଡ଼ବାଦରେ ବସ୍ତୁ ଥିଲା ବିଶ୍ୱର ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ସତ୍ତା, ତେଣୁ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ପାର୍ଥିବ ବସ୍ତୁ ଆହରଣ ଓ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବାପାଇଁ ଜଡ଼ବାଦ ଅତୃପ୍ୟ ଆକାଙ୍‌କ୍ଷା ଆଣି ଦେଇଥିଲା। ନାଟ୍ୟକାର ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଆଦିମତା ଓ ସଭ୍ୟତା, ପାର୍ଥିବତା ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା, ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ବିଶ୍ୱାସ ମଧ୍ୟରେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲେ ଆଧୁନିକତା ଓ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକତା ମଧ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ସଂଘର୍ଷର ଚିତ୍ର ଦେଖାଇଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ନାଟକରେ, ଏହି ସଂଘର୍ଷରେ ବିଜୟ ହୋଇଛି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର, ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର ଏବଂ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକତାର ।

ନାଟ୍ୟକାର ତାଙ୍କର ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ରୂପଦେବାକୁ ଯାଇ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ କଳା ଓ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିର ସାହଯ୍ୟ ନେଇଛନ୍ତି। ନାଟକଟିର କଥାବସ୍ତୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନେଇ ଆଦିମତା ଓ ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ସୃଷ୍ଟ କନ୍ଦଳକୁ ନେଇ ରଚିତ । ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ପ୍ରାଣ ପୁରୁଷ ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ନୀଳମାଧବ ଭାବେ ସରଳ ନିଷ୍ପାପ ଆଦିବାସୀଙ୍କର ଗହଣରେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ । ବିଶ୍ୱାବସୁ ଯାହାକୁ ପୁତ୍ରବତ ପାଳନ କରୁଥିଲେ ସେଇ

CC BY NC

ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ ସ୍ୱରୂପ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ, ମହାରାଜାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ବିଦ୍ୟାପତି ହରଣ କରିଛନ୍ତି ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କ ଠାରୁ। ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତର ଉପର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶକୁ ଆଣି ପୁରୀର ବଡ଼ଦେଉଳରେ ସଭ୍ୟତାର ଠାକୁର ଜଗନ୍ନାଥ ଭାବେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରିଛନ୍ତି ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ କରି । ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତୀକ ସାଜିଥିବା ନୀଳମାଧବ ପୁରୀ ବଡ଼ଦେଉଳରେ ରହି ସଭ୍ୟତାର ନାୟକ ସାଜିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ବ୍ୟବସାୟର ଏକ ମାଧ୍ୟମ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଓଡ଼ିଆ ଜାତି ଓ ପୃଥିବୀର ନିୟନ୍ତା ଭାବରେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ପଣ୍ୟ ପରି ବଜାରରେ ବିକ୍ରୟ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ବଜାର, ହୋଟେଲ୍, ଗାଡ଼ି ଘୋଡ଼ା, ଲକେଟ୍ ଆଦି ସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୁଖା ବା ରୂପର ବ୍ୟବହାର କରି ବ୍ୟବସାୟର ଆରମ୍ଭ ହୋଇଛି। ସରଳ ଆଦିବାସୀଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସର ହତ୍ୟା କରାଯାଇଛି ଫଳରେ ଯେଉଁ ମନ୍ଦିରର ଅଧିଷ୍ଠାତା ଭାବରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଛି ତାହା କ୍ରମଶଃ ଭୁଶୁଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛି । ଜଗନ୍ନାଥ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଭକ୍ତଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯିବାକୁ ଶତ ଚେଷ୍ଟା କରି ବିଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି । ବନ୍ଦୀ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ସଭ୍ୟତାର ଦାସ ହୋଇ । ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଥିବା ଦେଉଳକୁ ସେ ରକ୍ଷା କରିପାରିନାହାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଓ ଈର୍ଷାର ଅଳନ୍ଧୁ ସରଳ ଆଦିବାସୀଙ୍କ କଳା ଠାକୁରଙ୍କ ମୁଖକୁ ଆହୁରି କଳା କରିଦେଇଛି । ଦେବସ୍ନାନପୂର୍ଣ୍ଣିମାରେ ୧୦୮ ଗରା ଜଳରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସ୍ନାନ କରାଇ ମଧ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଆଗେଇ ନେଉଥିବା ସମାଜର ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନୀୟ ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ସାମ୍ପ୍ରଦିକମାନେ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମୁଖରୁ କଳା ଛଡ଼ାଇବାକୁ ଅସମର୍ଥ ହୋଇଛନ୍ତି। ତନ୍ତ୍ରଶାସ୍ତ୍ର ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ବିଭିନ୍ନ ପୂଜା ପାଠ କରି ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷ ସଭ୍ୟତାର ବୋଝକୁ ହାଲୁକା ନକରି ପାରି ଆଦିବାସୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି । ପରିଶେଷରେ ନାଟକରେ ସରଳ ଆଦିବାସୀ ଓ ସଭ୍ୟତାର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧିଥିବା ସମାଜର ଉଚ୍ଚ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ହୋଇଛି । ଆଦିମତା ଓ ସଭ୍ୟତାର ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହୋଇଛନ୍ତି ବିଶ୍ୱାବସୁ । ସଭ୍ୟତାର ମିଛ ମୁଖା ପିନ୍ଧିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନିଜ ଶରରେ ବଧ କରିଛନ୍ତି। ସଭ୍ୟତା ଓ ଆଦିମତାର ଯୁଦ୍ଧରେ କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାସର ବିଜୟ ହୋଇଛି । ସାଧାରଣ ଜୁଇର ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରତୀକ୍ଷାରେ ବିଭୋର ହୋଇ ଜଗନ୍ନାଥ ଚାଲି ଆସିଛନ୍ତି ଜୁଇ ସହ ଅନେକ ଦୂର। ଜୁଇର ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ଶେଷରେ ଆଧାର ପାଲଟିଛି ବଞ୍ଚିବାର । ତ୍ରେତୟାରୁ ଉତ୍ତର ଆଧୁନିକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତ ଯୁଗରେ କଳ୍ପନାର ପେଟ ଚିରି ଜନ୍ମ ନେଉଥିବା ଜୁଇ ହିଁ ରକ୍ତରେ ଧୋଇ ହୋଇଯାଇଥିବା ବିଶ୍ୱାସକୁ ପୁଣି ଜୀବିତ କରାଇଛି । ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ ଭାବରେ ଦୁଇ ଭାଗ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ଢିଶ୍ୱାସକୁ ପୁଣି ଜୀବିତ କରାଇଛି ଜୁଇ ଓ ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଦ୍ୱାରା ଜଗନ୍ନାଥ ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତରେ ପରିଣତ ହୋଇଛନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାବସୁ ଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି କରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସର କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରାଇଛନ୍ତି। ମାୟା ଜାଲରେ ପଡ଼ି କଷ୍ଟ ପାଉଥିବା ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ ରୂପୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବୃତ୍ତରେ ପରିଣତ କରାଇଛନ୍ତି।

ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି-ସମ୍ଭାର ମଧ୍ୟରେ **'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ'** ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମୀ ସାରସ୍ୱତ କୃତି । ଏହାର ପରିଧି ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ବିବିଧ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା ।

ଲୌକିକ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ମହାସଙ୍ଗମ :

ଲୋକ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଲୋକକଳା ହେଉଛି ମାନବୀୟ ଐତିହ୍ୟର ଅବିଚ୍ଛେଦ୍ୟ ମୂଳାଧାର। କାହିଁ କେଉଁ ଆଦିମ ଅନ୍ଧକାରରୁ ମଣିଷ ନିଜର ଜୀବନ-ଜିଜ୍ଞାସାକୁ ରୂପ ଦେବା ପାଇଁ ସଂସ୍କୃତିର ଯେଉଁ ସେତୁ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲା, ତାହା ଆଜି ବି ଅତୁଟ ରହିଛି। ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ସମସ୍ତ ପାରମ୍ପରିକ ଆଚାର-ବିଚାର, ନୈତିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ, ବିଶ୍ୱାସ ଓ ନ୍ୟାୟନୀତିର ସମନ୍ୱୟରେ ହିଁ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିର ବିଶାଳ ପରିସର ଗଠିତ। ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ କାଳଜୟୀ ସୃଷ୍ଟି **'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ'** ଏକ ବ୍ୟତିକ୍ରମୀ ନାଟ୍ୟ-କୃତି, ଯେଉଁଥିରେ ସେ ନିଜର ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ଚେତନାକୁ ଓଡ଼ିଶାର ମୃଣ୍ମୟ ଲୋକକଳା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବାସ୍ନା ଦେଇ ଜୀବନ୍ତ କରିଛନ୍ତି। ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆରାଧନା ଏବଂ ତତ୍ସମ୍ପର୍କିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକମାନସର ମୁଖ୍ୟଧାରା ହୋଇଥିବାରୁ, ଏହାକୁ ନାଟ୍ୟକାର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ମାଧ୍ୟମ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି। ନାଟକର ଦୃଶ୍ୟାରମ୍ଭରେ ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ମଞ୍ଚ-ପ୍ରବେଶ କେବଳ ଏକ ସାଧାରଣ ଦୃଶ୍ୟ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ପ୍ରକୃତି ସହ ମଣିଷର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ସମ୍ପର୍କର ଏକ ସାଂଗୀତିକ ଆଭାସ। ଆଦିବାସୀ ସଙ୍ଗୀତର ତାଳେ ତାଳେ ସେମାନଙ୍କର ସାମୂହିକ ନୃତ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରାଚୀନତମ ଜୀବନଶୈଳୀର ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ। ଏହି ପରିପ୍ରେକ୍ଷୀରେ ନାଟ୍ୟକାର ଓଡ଼ିଶାର ପାରମ୍ପରିକ 'ସଂକୀର୍ତ୍ତନ' ଶୈଳୀର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଭଗବାନ ଓ ଭକ୍ତ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ଆନ୍ତରିକତାକୁ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି। ସଂକୀର୍ତ୍ତନ ମାଧ୍ୟମରେ କାଳିଆ ସାଆନ୍ତଙ୍କୁ 'ଦୁନିଆ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଥିବା' ଏକ ସାଧାରଣ ମାନବୀୟ ସତ୍ତା ଭାବେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି, ଯାହା ଭକ୍ତିର ଏକ ଗଭୀର ପ୍ରତୀକାତ୍ମକ ରୂପ: - **" ଦୁନିଆ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଛି କାଳିଆ / କିଏ ଜାଣେ ସିଏ କିଏ ? / ମଣିଷ ପରାୟେ ତାଙ୍କୁ ପୂଜାହୁଏ / କିଏ ଜାଣେ ସିଏ କିଏ ? / କାଠରେ ତିଆରି ଗୋଲେଇ ଦୁଇଟି / ଯୋଡ଼ିଦେଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୁଏ। / ମୁଖାରେ ରହିଛି ବୃତ୍ତ ଦୁଇଗୋଟି / ହସ୍ତ ଖଣ୍ଡେ ବୃତ୍ତଟିଏ।"** (ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ରମେଶ ପ୍ରାସାଦ: ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ,କଟକ, ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ,୧୯୯୭ , ପୃଷ୍ଠା ୧୨)

ଉତ୍କଳୀୟ ଗଣଜୀବନର ଅନ୍ୟତମ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି 'ବାର ମାସରେ ତେର ପର୍ବ'। ବିଭିନ୍ନ ଓଷା-ବ୍ରତ ଓ ପୂଜାବିଧି ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଘରର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ବିଶ୍ୱାସ ଜୀବନ୍ତ ରହିଥାଏ। ନାଟକରେ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ଓଷା ପାଳନ ସମୟରେ ଜୁଇ ଦ୍ୱାରା ପଠିତ ଓଷା-ସାହିତ୍ୟରେ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିର ଗୂଢ଼ ରହସ୍ୟ ଲୁଚି ରହିଛି। ଦଶବର୍ଣ୍ଣର ଫୁଲ, ଦଶକେରା ଦୁବ, ଘାଟସୂତା ଏବଂ ପଞ୍ଚ ମୁରୁଜର ମଣ୍ଡଳ କାଟି ବଳି ପ୍ରଥାର ଯେଉଁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି, ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ପାରମ୍ପରିକ ପୂଜା ପଦ୍ଧତିର ଏକ ନିଚ୍ଛକ ଚିତ୍ର। ହୁଳହୁଳିର ଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବା ଏହି ସମସ୍ତ ଉପଚାର ଆମ ସାମାଜିକ ବିଶ୍ୱାସର ଏକ ବଳିଷ୍ଠ ଦିଗ। **" ଦଶବର୍ଣ୍ଣର ଫୁଲ ଆଣିବ / ଦଶକେରା ଦୁବ ଆଣିବ / ଘାଟସୂତା ଦଶଖିଅ ତ୍ରିଗୁଣ କରି ବଳିବ / ଗୁଆଘିଅ ଦୀପଟିଏ ସଜାଡ଼ି ରଖିବ / ଦଶଗୋଟି ବଳିତାରେ ସେ ଦୀପ ଜଳିବ / ଅରୁଆ ଚାଉଳ କିଛି ଏକାଠି କରିବ / ପଞ୍ଚ ମୁରୁଜରେ ଏକ ମଣ୍ଡଳ କାଟିବ / ଦଶ ଗୋଟି ନୂଆଁ କୁମ୍ଭ ସେଠାରେ ଥାପିବ / ନୂଆ ଗଞ୍ଜା କୁକୁଡ଼ାଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିବ / ତାକୁ ସେ ଅରୁଆ ଚାଉଳ**

BINDU BIMARSHA...

ଖାଇବାକୁ ଦେବ /ତା ପରେ ସେ ଗଞ୍ଜାଟିକୁ ବଳି ପକାଇବ । " ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ହୁଳହୁଳି ପଡ଼ିବ "। (ପାଣିଗ୍ରାହୀ, ରମେଶ ପ୍ରାସାଦ: ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ,କଟକ, ଆର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶନ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ,୧୯୯୭ , ପୃଷ୍ଠା ୪୪)

ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ମାନଚିତ୍ରରେ 'ତନ୍ତ୍ର ସାଧନା'ର ଏକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ରହିଛି। ଠାକୁରାଣୀଙ୍କ ପୀଠରେ ଅଧିଆ ପଡ଼ିବା, କାଳିସୀଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଏବଂ ଶକ୍ତି ଉପାସନାରେ ବଳିଦାନର ପ୍ରୟୋଗ—ଏସବୁ ଲୋକ-ବିଶ୍ୱାସର ଏକ ଭିନ୍ନ ପରିଭାଷା। ନାଟକରେ ଯୋଗମାୟା ଜାନି ହେବା ଏବଂ ଜଗନ୍ନାଥ କାଳିସୀ ରୂପ ଧାରଣ କରିବା ଏକ ରୂପକାତ୍ମକ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି। ଜାନି ପଛରେ ମୟୂର ଚନ୍ଦ୍ରିକାର ଛାଞ୍ଚୁଣୀ ଧରି ଯିବା ଏବଂ କାଳିସୀଙ୍କ ରକ୍ତମୁଖା ରୂପ ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟ୍ୟକାର ଓଡ଼ିଶାର ଆଦିମ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଗହନ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ତନ୍ତ୍ରାଭିମୁଖ୍ୟକୁ ଅତି ନିଖୁଣ ଭାବେ ଚିତ୍ରିତ କରିଛନ୍ତି। ଏହି ପରିକଳ୍ପନା ମାଧ୍ୟମରେ ନାଟ୍ୟକାର କେବଳ ଲୋକ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିନାହାନ୍ତି, ବରଂ ଜୀବନର ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପାଇଁ ଏହି ସରଳ ବିଶ୍ୱାସଗୁଡ଼ିକର ଯେ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି, ତାହା ପ୍ରତିପାଦିତ କରିଛନ୍ତି।"

ମିଥ୍ ଚେତନାର ନବ୍ୟ-ରୂପାୟନ: ପ୍ରତୀପିତ ପୁରାବୃତ୍ତର ପ୍ରୟୋଗ :

ସାଧାରଣତଃ ମିଥ୍ ବା ପୁରାକଳ୍ପ ହେଉଛି ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟର କଳାତ୍ମକ ରୂପକ। ଯେତେବେଳେ କାଳଜୟୀ ପୁରାଣ ବା କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଚରିତ୍ର ଓ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଆଧୁନିକ ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନା ସହ ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କରାଯାଏ, ସେତେବେଳେ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଏକ ନୂତନ ସାରସ୍ୱତ ସଂଜ୍ଞା। ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ନାଟ୍ୟ ସମ୍ଭାରରେ **'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ'** କେବଳ ଏକ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ମିଥ୍‌ର ଏକ ଦାର୍ଶନିକ ପରୀକ୍ଷାଗାର। ନାଟ୍ୟକାର ପୂର୍ବରୁ ୧୯୭୧ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ନାଟକ 'ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ରର ଆଖି'ରେ ମିଥ୍‌କୁ ଏକ ଶାଣିତ ରୂପକ ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରି ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ-ଚେତନାରେ ନବ୍ୟ-ପରିଭାଷା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ। **ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ** ନାଟକରେ ମିଥ୍‌ର ପ୍ରୟୋଗ ଏକ ଅଭିନବ ଶୈଳୀରେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ, ଯାହାକୁ ନାଟ୍ୟକାର **'ପ୍ରତୀପିତ ପୁରାବୃତ୍ତ'** (Inverted Myth) ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି। ଏହି ଶୈଳୀର ମୌଳିକତା ହେଉଛି—ପ୍ରଚଳିତ ପୁରାକଳ୍ପକୁ କେବଳ ଗ୍ରହଣ କରିବା ନୁହେଁ, ବରଂ ତାକୁ ଓଲଟପାଲଟ କରି ସମକାଳୀନ ଜଟିଳ ଜୀବନ-ଜିଜ୍ଞାସା ସହ ମୁହାଁମୁହିଁ କରାଇବା। ଏଠାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଆଦି-ଉତ୍ସ 'ନୀଳମାଧବ'ଙ୍କ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଆଧାର କରି ନାଟ୍ୟକାର ଆଦିମତା ଓ ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦକୁ ଚିହ୍ନଟ କରିଛନ୍ତି। ବିଶ୍ୱାବସୁଙ୍କ ଅନାବିଳ ଭକ୍ତିର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଚାତୁରୀପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରେମାଭିନୟ ମାଧ୍ୟମରେ ହରଣ କରାଯିବା, ମୂଳତଃ ସଭ୍ୟ ସମାଜର ମାନସିକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଓ ଛଳନାକୁ ହିଁ ପ୍ରତିପାଦିତ କରେ। ନାଟ୍ୟକାର ଏହି ମିଥ୍‌ର ପୃଷ୍ଠଭୂମିରେ ଏକ କଠୋର ବାସ୍ତବତାକୁ ଉନ୍ମୋଚିତ କରିଛନ୍ତି। ପୁରାଣର ଚରିତ୍ରମାନେ ଏଠାରେ କେବଳ ଦୈବୀ ଶକ୍ତିର ପ୍ରତୀକ ନୁହନ୍ତି, ବରଂ ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜର ରାଜନୈତିକ ଓ ବ୍ୟବସାୟିକ ଅଭିସନ୍ଧିର ବାହକ। ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ 'ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ' ରୂପକୁ ଏକ ଆତ୍ମିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ରୂପକ ଦେଇଛି। ପାରମ୍ପରିକ ମିଥ୍ ଅନୁସାରେ ନୀଳମାଧବଙ୍କୁ ପାଇବା ଏକ ବିଜୟ ହୋଇଥିବା ବେଳେ, ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ପ୍ରତୀପିତ ପୁରାବୃତ୍ତରେ ଏହା ହେଉଛି ଏକ 'ବିଶ୍ୱାସର ପରାଜୟ'। ଏହି ସାହିତ୍ୟିକ ରୂପାନ୍ତର ମାଧ୍ୟମରେ ସେ ଏହାହିଁ ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସଭ୍ୟତାର ଛଳନାତ୍ମକ ପ୍ରୟାସ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ବନ୍ଦୀ କରି ରଖିପାରେ ସତ, କିନ୍ତୁ ବିଶ୍ୱାବସୁ ଓ ଜୁଇଙ୍କ ପରି ସରଳ ଭକ୍ତଙ୍କ ନିଷ୍କପଟ ପ୍ରେମ ବିନା ସେ କେବେବି 'ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ' ହୋଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ। ଏହିପରି ଭାବେ, ମିଥ୍ ଏହି ନାଟକରେ କେବଳ ଏକ କାହାଣୀ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏକ ତୀକ୍ଷ୍ଣ ସମାଜ-ସମୀକ୍ଷାର ଅମୋଘ ଅସ୍ତ୍ର ସାଜିଛି।

ଧର୍ମର ବଜାରୀକରଣ ଓ ଶାସକୀୟ ଚକ୍ରାନ୍ତ :

ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜରେ ଧର୍ମ ଓ ରାଜନୀତିର ଅପବିତ୍ର ମେଣ୍ଟ ମାନବୀୟ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ କରୁଥିବା ବେଳେ, ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ **'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ'** ନାଟକରେ ଏହାର ଏକ ନିଚ୍ଛକ ବିସ୍ଫୋରକ ଚିତ୍ର ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ଆଜିର ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିଜର କ୍ଷମତା ଲିପ୍ସା ଓ କୁକର୍ମକୁ ଘୋଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଏକ 'ରାଜନୈତିକ ଢାଲ' ଭାବେ ବ୍ୟବହାର କରୁଛନ୍ତି। ଧର୍ମକୁ ଭୋଟ୍ ବ୍ୟାଙ୍କର ଆଧାର କରିବା ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କୁ ନେଇ ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମାଜର ଏକ କର୍କଟ ସଦୃଶ ବ୍ୟାଧିରେ ପରିଣତ ହୋଇଛି। ନାଟ୍ୟକାର ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାର ନଗ୍ନତାକୁ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ ନୀଳମାଧବଙ୍କ କିମ୍ବଦନ୍ତୀକୁ ଏକ ନୂତନ ରୂପକ ଦେଇଛନ୍ତି। ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନୀଳମାଧବଙ୍କ ଉପର ଅର୍ଦ୍ଧାଂଶକୁ ହରଣ କରାଯିବା ଏବଂ ପରେ ତାଙ୍କୁ 'ସଭ୍ୟତାର ଠାକୁର' ଭାବେ ବଡ଼ଦେଉଳରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରିବା, କେବଳ ଏକ ଧାର୍ମିକ ବିଧି ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ଥିଲା ଏକ ସୁଚିନ୍ତିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଚକ୍ରାନ୍ତ। ମହାରାଜା ଓ ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ସତ୍ତା ନଥିଲା; ଥିଲା କେବଳ ଷାଠିଏ ପଉଟି ଭୋଗ ଓ ନୈବେଦ୍ୟ ନାମରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରିବାର ଏକ ନୀଚ ଅଭିସନ୍ଧି। ସମାଜର ତଥାକଥିତ ଆଗଧାଡ଼ିର ବ୍ୟକ୍ତି ଓ ଶାସକମାନେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ 'ବିଶ୍ୱବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡର ନାଥ' ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକ 'ବ୍ୟବସାୟିକ ବ୍ରାଣ୍ଡ' (Commercial Brand) ରେ ପରିଣତ କରିଦେଇଛନ୍ତି। ବିଦ୍ୟାପତି, ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଯୋଗମାୟାଙ୍କ ପରି ଚରିତ୍ରମାନେ ରାଜକୋଷ ବୃଦ୍ଧି ନିମନ୍ତେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରୂପକୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭାବେ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରିଛନ୍ତି। ହଜାର ହଜାର କାଠ ମୂର୍ତ୍ତି, ଶିପ-ଶାମୁକାର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଟି-ସାର୍ଟ, ଲକେଟ୍, ଲେଟର ପ୍ୟାଡ୍, ଏପରିକି ହୋଟେଲ ଓ ଟ୍ରାନ୍ସପୋର୍ଟ ବ୍ୟବସାୟରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନାମ ଓ ମୁଖାର ବ୍ୟବହାର ମାଧ୍ୟମରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସାଧାରଣ କରିଦିଆଯାଇଛି। 'Krishna consciousness' ଭଳି ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଶବ୍ଦକୁ ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ସହ ମିଶ୍ରଣ କରିବା ପଛରେ ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧିର ଚକ୍ରାନ୍ତ ନିହିତ ରହିଛି। ସବୁଠାରୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ ବିଷୟ ହେଉଛି, ଯେଉଁ ଜଗନ୍ନାଥ ସର୍ବଧର୍ମ ସମନ୍ୱୟ ଓ ଜାତିହୀନ ସମାଜର ପ୍ରତୀକ, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଶାସକ ଗୋଷ୍ଠୀ 'ଜାତିଭେଦ'ର ବିଷବଳୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛନ୍ତି। ବିଦ୍ୟାପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଜୁଇକୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ସନ୍ନିକଟ ହେବାକୁ ବାରଣ କରିବା, ସଭ୍ୟତାର ଅହଙ୍କାର ଓ ନୀଚ ମାନସିକତାର ପରିଚାୟକ। ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ, ରାଜନୀତି ଯେତେବେଳେ ଭକ୍ତିକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରେ, ସେତେବେଳେ ଭଗବାନ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ନିରୀହ 'ବନ୍ଦୀ' ପାଲଟିଯାଆନ୍ତି। ସଭ୍ୟତାର ଏହି ଚକ୍ରବ୍ୟୂହରେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରକୃତ

CC BY NC

ସତ୍ତା କ୍ରମଶଃ ଲୁପ୍ତ ହୋଇ କେବଳ ଏକ ବ୍ୟବସାୟିକ ମୁଖା ହିଁ ବାକି ରହିଛି, ଯାହା ନାଟ୍ୟକାର ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ ଶାଣିତ ଲେଖନୀରେ ଏକ ଭୟଙ୍କର ସତ୍ୟ ଭାବେ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୋଇଛି।

ଉତ୍କଳୀୟ ବୈଷ୍ଣବ ଚେତନାର ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରବାହ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ :

ଉତ୍କଳୀୟ ସାଂସ୍କୃତିକ ଚେତନାରେ ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମର ପ୍ରାବଲ୍ୟ କେବଳ ଏକ ଧାର୍ମିକ ମତବାଦ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ଏହି ମାଟିର ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ଜୀବନ ଦର୍ଶନ। ଗଙ୍ଗବଂଶୀୟ ଶାସନ କାଳରୁ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଯେଉଁ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ଭାବଧାରା ଗତିଶୀଳ ହୋଇଥିଲା, ତାହା କାଳକ୍ରମେ ଓଡ଼ିଶାର ସାରସ୍ୱତ ସାଧନାରେ ମୁଖ୍ୟ ସ୍ୱର ସାଜିଛି। ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବୀୟ ଦର୍ଶନର ଅଭିନବତ୍ୱ ହେଉଛି 'ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ'ଙ୍କୁ 'ଅବତାରୀ' ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା। ଏଠାରେ ଜଗନ୍ନାଥ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଅବତାରରେ ସୀମିତ ନୁହନ୍ତି, ବରଂ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ସମସ୍ତ ଅବତାରର ପରମ ଉତ୍ସ ବା ପୂର୍ଣ୍ଣବ୍ରହ୍ମ। ପଞ୍ଚସଖା ଯୁଗର ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ, ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳର ଦୀନକୃଷ୍ଣ, ଅଭିମନ୍ୟୁ ଏବଂ କବିସମ୍ରାଟ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ କବି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଶ୍ରୀରାମ ଓ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଅଭିନ୍ନତା ଦର୍ଶନ କରିଛନ୍ତି। ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଏହି ମହାନ ଐତିହ୍ୟକୁ ତାଙ୍କ ନାଟକ 'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ'ରେ ଏକ ଅଭିନବ 'ମିଥ୍' ଭାବେ ରୂପାନ୍ତରିତ କରିଛନ୍ତି। ନାଟକରେ ବୃଦ୍ଧା ଚରିତ୍ରଟି କେବଳ ଜଣେ ସାଧାରଣ ନାରୀ ନୁହେଁ, ବରଂ ସେ ହେଉଛି ଯୁଗ-ଯୁଗାନ୍ତରର ପୁଞ୍ଜିଭୂତ ଭକ୍ତି ଓ ପ୍ରତୀକ୍ଷାର ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରତୀକ। ତ୍ରେତୟାର ଶବରୀ ସାଜି ସିଏ ଯେପରି ରାମାବତାରୀ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ନିଜର ଆତ୍ମୀୟତା ଅର୍ପଣ କରିଥିଲା, ଦ୍ୱାପରର ଲଳିତା ସାଜି ସେହିପରି ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ସହ ପ୍ରେମ ଓ ଅଭିମାନର ଲୀଳା ରଚିଥିଲା। ଏହି ଯାତ୍ରା କଳିଯୁଗର ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ପରିବେଶରେ 'ଜୁଇ' ରୂପରେ ପୁଣି ଏକ ନୂତନ ମୋଡ଼ ନେଇଛି। ଜୁଇ ଏଠାରେ କେବଳ ଜଣେ ଆଦିବାସୀ କନ୍ୟା ନୁହେଁ, ସେ ହେଉଛି ସେହି ଶାଶ୍ୱତ 'ବିଶ୍ୱାସ', ଯିଏ ପ୍ରକୃତି ଓ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସହ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଭାବେ ଜଡ଼ିତ। ନାଟ୍ୟକାର ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ସଭ୍ୟତା ଓ ବସ୍ତୁବାଦୀ ରାଜନୀତି ଯେତେବେଳେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଛଳନାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଦ୍ୱିଖଣ୍ଡିତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ 'ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ'ରେ ପରିଣତ ହୋଇ କଷ୍ଟ ପାଆନ୍ତି। ସଭ୍ୟ ସମାଜର ଚକ୍ରାନ୍ତରେ ଭଗବାନ ଯେତେବେଳେ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭାବେ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି ହୁଅନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ମନ୍ଦିରର ସତ୍ତା ଭୁଶୁଡ଼ିବାକୁ ଲାଗେ। କିନ୍ତୁ ଜୁଇର ଶାଶ୍ୱତ ପ୍ରେମ ଓ ନିଷ୍ପାପ ଭକ୍ତିର ଜୁଇ-ନିଆଁରେ ସବୁ ଅନ୍ଧକାର ଭସ୍ମୀଭୂତ ହୁଏ। ଜୁଇର ପ୍ରତୀକ୍ଷା ଓ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ଶେଷରେ ସେହି ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ 'ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ'କୁ ପୁଣି ଏକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ 'ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ'ରେ ପରିଣତ କରେ। ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଏହି ପରିକଳ୍ପନା ପ୍ରମାଣ କରେ ଯେ, ଯୁଗ ଯେତେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର କ୍ଷୀର ସମୁଦ୍ରରେ ସ୍ନାନ କରି ହିଁ ଜଗନ୍ନାଥ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଅନ୍ତି। ଏହାହିଁ ନାଟକର ମୂଳ ଦର୍ଶନ ଯେଉଁଠାରେ ଆଦିମ ସରଳତା ଓ ପାର୍ଥିବ ଅହଙ୍କାର ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧରେ ଶେଷରେ 'ବିଶ୍ୱାସ'ର ହିଁ ଜୟଗାନ କରାଯାଇଛି।

ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପ୍ରସାଦ ପାଣିଗ୍ରାହୀଙ୍କ 'ଗୋଟିଏ ବୃତ୍ତ ଆଙ୍କିବାର ସହଜ ପ୍ରଣାଳୀ' କେବଳ ଏକ ନାଟକ ନୁହେଁ, ବରଂ ଏହା ଆଧୁନିକ ମଣିଷର ଅନ୍ତରବିବେକ ପାଇଁ ଏକ ଆହ୍ୱାନ। ନାଟ୍ୟକାର ଅତି ସଫଳତାର ସହ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ, ସଭ୍ୟତା ଓ ବସ୍ତୁବାଦ ଯେତେବେଳେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ବ୍ୟବସାୟର ମୂଳଧନ କରି ତାଙ୍କ ସ୍ୱରୂପକୁ ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ କରେ, ସେତେବେଳେ ଜୁଇ ପରି ଜଣେ ନିଷ୍କପଟ ଭକ୍ତର ସରଳ ବିଶ୍ୱାସ ହିଁ ସେହି 'ଅର୍ଦ୍ଧବୃତ୍ତ'କୁ 'ପୂର୍ଣ୍ଣବୃତ୍ତ'ରେ ପରିଣତ କରିବାର ସାମର୍ଥ୍ୟ ରଖେ। ଲୋକକଳା, ମିଥ୍ ଏବଂ ଉତ୍ତର-ଆଧୁନିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଏହି ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଗବାରେଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିଛି। ପରିଶେଷରେ, ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଓ ସ୍ୱାର୍ଥପରତାର ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତାର ବିଜୟ ଏବଂ ମାନବୀୟ ସମ୍ବେଦନାର ପୁନଃସ୍ଥାପନ ହିଁ ଏହି ନାଟକର ଶାଶ୍ୱତ ବାର୍ତ୍ତା।

ସହାୟକ ସୂଚୀ :

୧. ସାହୁ, ନାରାୟଣ : ସ୍ୱାଧୀନତୋତ୍ତର ନାଟକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ଅନ୍ୟ ପ୍ରସଙ୍ଗ, କଟକ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ :୨୦୨୨

୨.ପ୍ରଧାନ, କୃଷ୍ଣଚନ୍ଦ୍ର / ଚର୍ଜି ବାୟାମନୁ: ନାଟ୍ୟକାର ରମେଶ ପାଣିଗ୍ରାହୀ ସ୍ରଷ୍ଟା ଓ ସୃଷ୍ଟି (ସଂ) , କଟକ, ସତ୍ୟନାରାୟଣ ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :୨୦୨୩

୩.ଶତପଥୀ, ଦେବୀ ପ୍ରସାଦ : ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକରେ ଲୋକ ଉପାଦାନ ପ୍ରୟୋଗ,କଟକ, ପ୍ରାଚୀ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ: ୨୦୧୯

୪. ସାରଳା ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦ : ସ୍ୱାଧୀନତା ପରବର୍ତ୍ତୀ ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ନାଟ୍ୟକାର(ସଂ), କଟକ, ଓଡ଼ିଶା ବୁକ୍ ଷ୍ଟୋର, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :୨୦୧୯

୫. ହାତୀ ସଞ୍ଜୟ/ପାଣିଗ୍ରାହୀ ଅନିନ୍ଦିତା : ମହାନାଟକର ମହାନାୟକ (ସଂ) ,ଭୁବନେଶ୍ୱର , ବ୍ଲାକ୍ ଇଗଲ୍ ବୁକ୍ସ, ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣ :୨୦୨୫

BINDU BIMARSHA...

FIELD	DETAILS	PLAGIARISM QR
FUNDING STATEMENT	This research received no external funding	
CONFLICT OF INTEREST	No	
PLAGIARISM TEST	Yes (Drillbit)	
SIMILARITY INDEX	1 %	
ETHICAL APPROVAL	Not applicable	
CITE:	Bala, Nishikanta. "Mithru Bastabata 'Gotie Brutta Ankibara Sahaja Pranali': Eka Samikhya." *Bindu Bimarsha*, vol. 2, no. 2, Apr. 2026, pp. 35–38. Crossref, https://doi.org/10.64647/bb.vol.2.issue.2.2026.7.	